MIS ON MILJÖÖTERAAPIA JA KEDA SEE AITAB?

KELLEL ON ÕIGUS KÜSIDA TÖÖTUKASSAST TUGIISIKUT?

KUIDAS ELAVAD LIIKUMIS-PUUDEGA INIMESED

KAS HOOLDUS-KOORMUS KESTAB TÕESTI SURMANI?

Viimsi Raamatukogu
A 0 0 2 8 9 3

APRILL 2016

PUUTEPUNKTID

Viimsi Raamatukogu

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!
NR 47

Viimsi Raamatukogu

HEIKO KRUUSI

EMAGA LASTEAEDA, KOOLI, ÜLIKOOLI, TÖÖLE...

PÕLETAVAID TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

KELLELE JAGAB RIIK TOETUST ERIHOOLEKANDE ARENDAMISEKS?
KUIDAS SOBIVAD KOKKU LIIKUMISPUUE JA TERVISESPORT?
MILLISTE JÄRELDUSTENI JÕUTI HOOLDAJATE LIIDU KONVERENTSIL?

REFORMID ON ALANUD

Me kõik tahaksime, et viie aasta pärast tiksuks Eesti sotsiaalsüsteem nagu kellavärk. Poliitikud on andnud palju lootust: puuetega inimesed saavad tööle, sissetulekud suurenevad, tugiteenused muutuvad kättesaadavaks jne. Vastu on võetud hulk seadusi, käivitatud projekte, ridamisi avanevad taotlusvoorud uuenduste elluviimise rahastamiseks. Ainuüksi Euroopast laekub Eesti sotsiaalsüsteemi arendamiseks 600 miljonit eurot. Ometi kukuvad järjest käivituvad reformid välja probleemselt, kuigi sajad inimesed on nende ettevalmistamise kallal pikalt ja põhjalikult tööd teinud.

Sotsiaalelu juhtide väitel oli jaanuarikuine šokiteraapia uue abivahendikorraga ainult kasuks, sest nii sai uue süsteemi täiesti läikima lüüa. Nüüd aga avastame iga päev uusi veidrusi puuetega laste perede abistamiseks käiku võetud 36 miljoni euro kasutamisel. Küll tuleb Tallinna perel talle ette nähtud raha kättesaamiseks vormistada tuttav lapsehoidja tööle Tartus või Pärnus, Võrumaa perel maksta kümnist Harjumaa hankevõitjale, või siis nõrgema närvikavaga lapsevanemal teenusest lihtsalt loobuda, kui ta ei suuda või oska „keerutamist" kaasa mängida. Näiteks sai ühes Tallinna agulis elav ja oma lapsele teenust taotlenud üksikema hiljuti kirja, et lapse sõidutamine tasuta euroteenusele hakkab talle maksma ligi 200 eurot kuus ja punkt.

Ega muud, kui hoiame siis põialt ja hinge kinni, et meie sinilind, kahe kuu pärast startiv töövõimereform, laabuks katastroofideta.

Tiina Kangro, PEATOIMETAJA

HOOLDAJAD JA HOOLDATAVAD REFORMIDE KEERISES

JUST SELLIST PEALKIRJA KANNAB EESTI HOOLDAJATE LIIDU AASTAKONVERENTS, MIS TOIMUB 22. APRILLIL TALLINNAS. PÜÜAME KAARDISTADA JA LAHTI SELETADA VALDKONNAD, KUS ON KÄIMAS VÕI ALGAMAS SUUREMAD MUUDATUSED.

EESTI HOOLDAJATE LIIT

Konverentsil teevad põhiliste reformitavate valdkondade eestvedajad – töötukassa, sotsiaalkindlustusamet, sotsiaalministeerium ja omavalitsusliidud – lühikesed ettekanded, millele järgnevad küsimuste-vastuste voorud. Päeva jooksul õhku jäänud teemade üle jätkame arutelu konverentsi lõpuosas toimuval paneelarutelul, kus samuti saavad osavõtjad kaasa lüüa.

Konverentsi esimeses teemaplokis arutame töötukassa esindajatega läbi uue töövõime hindamise süsteemi ja aktiivsuskohustustega seonduva. Omavalitsusliitude esindajatel palume siia juurde selgitust, kuidas plaanivad omavalitsused hakata täitma sotsiaalteenuste miinimumnõudeid (invatransport, tugiisik jt), mida seaduse järgi nüüd nõutakse, kuid milleks ressursse pole eraldatud. Töötukassa lubab aidata puuetega inimestel omavalitsustest teenuseid kätte saada, aga mida arvavad sellest omavalitsused?

Pärastlõunases teemaplokis arutame läbi eesseisvad uuendused erihoolekandes ning püüame saada ülevaate sotsiaalkindlustusameti uute teenuste – kaitstud töö ja rehabilitatsiooni eelhindamise – kohta. Samuti tunneme huvi, kuidas minnakse edasi puuetega laste peredetugiteenuste projektiga.

Konverentsil anname sõna puuetega inimeste ühingute esindajatele, kes on asunud tööle sotsiaalministeeriumi liini ja osalevad otseselt reformide elluviimisel. Uurime neilt, milline on nende vaatenurk töös olevatele reformidele, kui hästi masinavärk töötab ja kas sihtgruppide sõnal on praegu rohkem kaalu kui aasta-poolteist tagasi, kui teerulliga Toompeal käidi.

Konverentsi programmi ja registreerimise info leiab www.ehol.ee.

Eesti Hooldajate Liit

PUUTEPUNKTID

ILMUB ALATES OKTOOBRIST 2011
VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@PUUTEPUNKT.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2016
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJA ANNE LILL
KUJUNDAJA HEIKO KRUUSI
KEELETOIMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.PUUTEPUNKT.EE

Viimsi Raamatukogu

LAPSEVANEMATE UUED VÄLJAKUTSED

EURORAHADE SAABUMISE TÕTTU PAKUB RIIK PUUETEGA LASTE PEREDELE SUUREMAS MAHUS TUGITEENUSEID, KUID SÜSTEEM ON MUUTUNUD NII HARALISEKS, ET SELLES ORIENTEERUMINE NÕUAB JUBA KÕRGEMAL TASEMEL LOGISTIKU TAIPU.

Selleks et saada puudega lapsele lapsehoiu-, tugiisiku- või transporditeenust, tuleb vanematel nüüd osata ujuda eri reeglitega süsteemide vahel.

Esiteks kehtib edasi riiklik lapsehoiuteenus, mida raske või sügava puudega lapse vanem saab kasutada 402 euro eest aastas, kui ta on ise otsinud vastava koolituse ja tegevusloaga lapsehoidja. Teenust võib kasutada kuni selle kalendriaasta lõpuni, mil lapsel on 18. sünnipäev.

Teenuse saamiseks tuleb lasta omavalitsusel sõlmida kolmepoolne leping (vanem, hoidja ja kohalik omavalitsus). Kuna aga raha on väga kasin, on seda teenust kasutanud vaid iga kümnes puudega lapse pere. Siiski on neil ligi 700 perel olemas oma lapsehoidja, kellelt nad küllap hädavajadusest ise teenust juurde ostavad.

ERI RAHAKOTID

Eelmise aasta lõpus käivitas riik Euroopa Sotsiaalfondi rahastusel uued ja suurema mahuga tugiteenused (lapsehoid, tugiisik ja transport), kust mahuka hooldusvajadusega laste pered võivad 2020. aastani saada täiendavaid tugiteenuseid kuni 4918 euro eest aastas.

Nende teenuste kasutamise soovi korral tuleb teha avaldus sotsiaalkindlustusametile, kust vahendatakse perele teenuseosutaja. Trikk on aga selles, et kuigi lapsel võib olla juba aastaid sisseharjutatud, riiklikele nõuetele vastav lapsehoidja, ei pruugi pere saada euroraha eest teenust samalt lapsehoidjalt – nüüd hakkab seda pakkuma tema maakonnas sotsiaalkindlustusameti hanke võitnud teenusepakkuja oma võrgustiku kaudu. Senine lapsehoidja võib, aga ei pruugi sellesse võrgustikku kuuluda.

Erinevus on ka selles, et euroraha eest pakutakse lapsele teenust vaid tema 18. sünnipäevani. „Projekti nimigi ütleb, et tegemist on raske ja sügava puudega „lastele" tugiteenuste pakkumisega. Eesti lastekaitseseaduses on välja toodud, et laps on kuni 18-aastane isik. Üle 18-aastane isik ei ole enam laps ja talle laienevad juba erihoolekandeteenused," selgitas sotsiaalkindlustusameti projektijuht Ebeli Berkman.

Ent puuetega lapsed käivad koos lisa-aastatega koolis vahel ka 19- või 20-aastaselt. Küsimusele, mis väega saaks koolis käiv laps hakata keset õppeaastat kasutama erihoolekandeteenuseid, vastas Berkman, et sotsiaalhoolekande seaduse järgi on sotsiaalteenuste osutamise kohustus omavalitsusel ning seetõttu läheb 18-aastaseks saanud isik üle omavalitsuse ja/või pere rahastusele, kui ta peaks tugiteenuseid vajama.

„Seega kui lapsest on saanud täisealine ning ta ei lähe erihoolekandeteenusele, siis on ta kohaliku omavalitsuse klient ja omavalitsus peab tagama talle vajalikud tugiteenused, kui perel selleks võimalused puuduvad," lisas ta.

Tugiisikut ja sotsiaaltransporti tuleb lapsele samuti taotleda kahest kohast. Euroteenuste raames pakub seda sotsiaalkindlustusameti lepingupartner, muudel puhkudel on sama kohustus omavalitsusel.

Nii sõidabki puudega laps kooli, lasteaeda, Rajaleidjasse või arsti juurde ühe sõidukiga, lapsehoidu või tugiisikuteenust saama teisega. Andku jumal, et see laps pole autist, kes muutusi pelgab. Ja andku jumal lapsevanematele leidlikkust, et eri süsteemide vahel tulemuslikult laveerida. **Tiina Kangro**

PUUTEPUNKTIDE ETTEPANEK

- Samalaadsed teenused tuleks sõltumata rahastusest viia ühtsesse süsteemi ja allutada sarnastele reeglitele.
- Puuetega lapsed tuleks arvata täiskasvanute teenustesüsteemi alles põhikooli lõpetamise järel.

TÖÖTUKASSAST SAAB TUGIISIKU KUID MITTE ISIKLIKKU ABISTAJA

JUHENDAMIST JA MORAALSET TUGE VAJAVAD PUUETEGA INIMESED VÕIVAD TÖÖTUKASSAST SAADA ENDALE TÖÖTAMISE JUURDE TUGIISIKU KAS VÕI KOGU ELUKS. KUI LIIKUMISPUUDEGA INIMENE SOOVIB AGA ABISTAJAT, TULEB TAL SEDA KÜSIDA KOHALIKUST OMAVALITSUSEST.

Tugiisikuga töötamise teenust on töötukassa pakkunud puuetega töötutele tegelikult juba kümmekond aastat: see teenus on olnud tööturuteenuste ja -toetuste seaduses kirjas 1. jaanuarist 2006, mil seadus ilmavalgust nägi. Kuigi seadust on nüüdseks 37 korda muudetud, on tugiisikuga töötamise teenus kõikides versioonides säilitanud oma järjekindla koha § 23 all.

1. juulil käivituva töövõimereformi tõttu saab seadus veel kord uue kuue ning tugiisikut puudutav põhiline muutus on see, et nüüd võib tugiisik jääda vajaduse korral töö juurde appi kas või kogu eluks. Seni pakkus töötukassa vaimse tervise probleemide, heitumuse, sõltuvushäire jms probleemidega puuetega töötutele tugiisikut vaid esimese tööaasta jooksul, seejärel pidid nad tööl juba iseseisvalt toime tulema.

Töötukassa juhatuse liige Pille Liimal selgitab, millises mahus, millise tasuga ja millise töösuhte korral tugiisikut küsida saab ning kust tugiisikud tulevad.

Töötamiseks vajalikke tugiisikuid rahastatakse aastani 2020 Euroopa Sotsiaalfondist. Sealt edasi tuleks kohustus üle võtta riigil või töötuskindlustusmaksete tasujatel. BULLS

Kellele on tugiisikuga töötamise teenus mõeldud?

Teenust võivad saada töötuna arvel olevad vähenenud töövõimega inimesed (praegused töövõimetuspensionärid), koondamisteate saanud töötajad, õppurid, kes otsivad tööd, aga ka tööl käivad inimesed, kellel on vaja tuge. Teenuse sihtrühma kuuluvad vähenenud töövõimega inimeste kõrval sotsiaalse erivajaduse või sõltuvusprobleemiga inimesed ning pikaajalised töötud.

Tugiisikuga töötamise teenust peab taotlema tööandja, mitte töötaja. Teenust saab taotleda siis, kui inimene on võetud tööle tähtaja- töö- või teenistuslepinguga.

Mida tugiisik teeb?

Tugiisikuga töötamise teenuse kaudu pakutakse abi ja juhendamist, mida inimene vajab tervise seisundi, pikaajalise töötuse, sotsiaalse erivajaduse või sõltuvusprobleemi tõttu. Tugiisiku ülesanne on juhendada teda tööülesannete täitmise juures, aidata tööoskusandeid omandada, näiteks kui inimene on raskendatud mäluprobleemide vms tõttu. Tugiisik toetab ka töökoha ja töötingimustega kohanemisel, tööalasel suhtlemisel, kolleegi-

MÕISTLIK ON LEIDA TUGIISIK TÖÖKOHALT

Ühe tugiisikuteenust kasutava töötaja pealt võib teenuseosutaja saada aastas töötukassalt kuni 2560 eurot. Kui asutus on käibemaksukohuslane, jääb sellest summast järele 2133 eurot.

Täiskohaga töötaja tööaeg on aastas ligi 2000 tundi. Kui puudega töötaja kasutab tugiisikut maksimaalses mahus ehk 1000 tundi, tähendab see, et näiteks poole kohaga (4 tundi päevas) töötav inimene võiks esimesel aastal töötada koos tugiisikuga kogu oma tööaja.

Tugiisikule tähendaks see 145–174-eurost brutopalka kuus (sõltuvalt teenuseosutaja käibemaksukohuslusest). Sellist tasu saaks ta 11 kuul aastas, kuna üks kuu on puhkusekuu.

Halduslepingu võimaldaks ühel tugiisikul abistada osalise töövõimega inimesi 8 tundi päevas. Tema töötasuks kujuneks sel juhul 290–348 eurot kuus. See teeks tugiisiku töö tunnihinnaks 1,7–2 eurot (bruto).

Selline tasu jääb tublisti alla riiklikult kehtestatud miinimumpalga. Kui kolleeg osutab abivajadusega inimesele tugiisikuteenust oma töökohustuste täitmise kõrvalt, on see lisatöö ja lisateenistusena vettpidav. Kui aga tugiisik käiks ettevõttes üksnes teenuseosutajana, saaks ta täisajaga töö eest palgapäeval kätte ainult pisut üle 200 euro.

Töötukassal kuluks 1000-le tugiisikut kasutavale töötajale teenuse osutamiseks 2,5 miljonit eurot aastas. Kui täismahus tugiisikut rakendaks 5000 töötajat, küündiks töötukassa kulu aastas 13 miljoni euroni.

vi sisseelamisel jne. Tugiisik on vaid abiks, ta ei täida kliendi töökorraldusi ega tee tema eest tööd ära.

Tuleb arvestada, et tugiisik ei ole isiklik abistaja. Kui inimene vajab töö juures abistamist näiteks riietumisel, ringi liikumisel, söömas või tualetis käimisel, siis on tal tarvis isikliku abistaja teenust, mida peaks osutama kohalik omavalitsus. Töötukassa püüab sellises olukorras olla abiks sobiva lahenduse leidmisel koostöös omavalitsuse ja tööandjaga.

Millises mahus võib tugiisikut kasutada?

Esimesel tööaastal rahastab töötukassa tugiisikuga töötamist kuni 1000 tundi. Tundide maht ja jaotus kuude lõikes lepitakse kokku töötaja vajadusest lähtudes.

Kui vähenenud töövõimega inimene ei suuda ka pärast esimese tööaasta möödumist iseseisvalt töötada, saab ta tugiisiku teenust kasutada edasi nii pikalt, kui vaja, kas või kogu tööelu vältel, aga siis juba pisut väiksemas mahus – kuni veerandi ulatuses tema tegelikust tööajast ühes kuus.

Kas inimene peab tugiisiku ise leidma?

Tugiisikuks võib olla kolleeg või ka sobiv inimene väljastpoolt töökohta. Sobiv tugiisik leitakse koostöös kliendi ja tööandjaga. Sageli on sobivaim tugiisik just kolleeg, sest samas ettevõttes ja sarnasel ametikohal töötav inimene tunneb ettevõtet ning selle tööprotsesse ja -kultuuri kõige paremini. Seetõttu oskab ta töös juhendamist vajavat töötajat ka kõige paremini abistada.

Kui suur on tugiisiku töötasu?

Tugiisikuga töötamise teenuse tunnitasu määr on kehtestatud riigieelarve seadusega ja see on 2,56 eurot. Selle maksmiseks sõlmib töötukassa teenuse osutamise halduslepingu tööandja, tugiisikuteenust pakkuva asutuse või otse tugiisikuga. Teenuse osutaja esitab töötukassale igakuiselt aruande eelmisel kuul osutatud teenuse tundide kohta ning selle alusel tehakse väljamakse. Kõik maksud (tööjõumaksud ja ka käibemaks, kui teenust osutab käibemaksukohuslane) on selle summa sees.

See tähendab, et kui töötukassa maksab 2,56 eurot tunni kohta välja tööandjale, siis tuleb tööandjal tugiisikule tasu väljamaksmisel pidada sellest kinni kõik seadusest tulenevad maksud ja maksed. Juhul kui töötukassa sõlmib halduslepingu otse tugiisikuga, peab ta ise summast sotsiaalmaksu, töötuskindlustusmaksed, kogumispensionimakse ja tulumaksu enne inimesele väljamakse tegemist kinni. Kui töötukassa sõlmib halduslepingu tugiisikuteenust osutava asutusega, kes on käibemaksukohuslane, tuleb ka käibemaks arvestada tunnitasu sisse.

Millised on nõuded tugiisikule?

Teenuseosutaja peab olema usaldusväärne (halduskoostöö seaduse mõistes): tal on nõutavate teadmiste ja oskustega töötajad ning muud eeldused ja kogemused teenuse osutamiseks; tal ei ole maksuvõlga; ta ei ole rikkunud temaga sõlmitud halduslepinguid; tema kohta ei ole karistusandmeid karistusregistris jms.

Kas töötukassal on olemas praktikat (või plaanitakse seda), et töökohas on üks tugiisik mitme puudega töötaja jaoks?

Selliseid näiteid on mitmeid. Sel juhul peab aga jälgima seda, et tugiisiku enda tööaeg ei ületaks töölepingu seaduses sätestatud lubatud tööaega.

Töötukassa ei sekku tööandja ja tugiisiku omavahelisse korraldusse tugiisiku töö tasustamise ja ajakasutuse osas, kuid lepingupartner (tööandja, teenusepakkuja või tugiisik) kohustub tagama, et kui üks inimene on mitme töötaja tugiisik, ei ületa tema tööaeg kõikide halduslepingute peale kokku töölepingu seaduses sätestatud eeldatavat tööaega.

Küsinud Tiina Kangro

KAS HAKKAME HAR HOOLDEKODUDES

HELI KALDOJA ON KASVATANUD, REHABILITEERINUD, ABISTANUD-TOETANUD JA HARINUD RASKE LIIKUMISPUUDEGA ISABELLAT NÜÜD JUBA 27 AASTAT. TA OMA TERVIS KÄRISEB MITMEST OTSAST, AGA ISABELLA JAOKS POLE IKKA KOHTA, KUS TA OMA ELUGA EMA ABITA HAKKAMA SAAKS.

Pensionile mineku eale lähenev Heli on andnud ja annab jätkuvalt endast kõik, mis tal anda on, et aidata tütar teeotsale, mida mööda ta ise edasi suudaks kõndida. Aastakümnetega on Heli iga millimeetri sellest teekonnast isiklikult läbi tunnetanud ja väidab, et puudega inimese võimalus elada iseseisvalt ei ole midagi rohkemat ega vähemat kui inimõiguste küsimus.

Nagu on inimõiguste küsimus ka puudega lapse suureks kasvatanud vanema võimalus vabaneda tervist lõhkuvast hoolduskoormusest ja murest lapse tuleviku pärast.

Kui liikumispuudega inimese elu möödub 21. sajandil nelja koduseina vahel ainuüksi seepärast, et ta ei pääse lihtsalt uksest välja ega trepist alla, tulekski seda käsitada eelkõige inimõiguste rikkumisena.

Heli meelest on see võrreldav olukorraga, kus näiteks terved inimesed paigutataks elama kõrghoonesse, millel puuduvad liftid ja isegi trepid. Elad näiteks kaheksandal korrusel oma kahetoalises korteris, kust aga välja ei saagi. Ei pääse poodi, tööle ega jalutama. Oleks ju mõeldamatu, et normaalse aruga inimene üldse projekteeriks taolise hoone inimeste elupaigaks. Aga puuetega inimeste erivajadustega arvestamist peetakse vähemalt Eestis siiani luksuseks. Sageli isegi liigseks luksuseks.

KUI KAUA VEEL?

„Seda näitab hästi kas või seesama liikumispuudega noorte tugikodude rajamise teema, millest oli ka ühes hiljutises Puutepunktide ajakirjas juttu. Sellest on ju räägitud juba aastaid ning nüüd läksid liikumispuudega noored mehed Jüri ja Valev uuele katsele, et see asi ära teha. Nad asutasid mittetulundusühingu Iseseisvus Kuubis, et hakata looma tugiteenustega ühiskodu või midagi sellist. Loodame, et neil see õnnestub, aga seni pole ükski katse kuhugi välja viinud. Miks?" küsib Heli.

Ta lisab, et ka ta ise algatas aastal 2009 sellise projekti. Isabella valmistus tollal just kõrgharidust omandama. „Mõtteainet sain Soome CP-Liitto (tserebraalparalüüsi liidu) kogemustest. Panin siis idee paberile, põhjendasin, lisasin arvutused jne. Käisin projektiga linnavalitsuses ja volikogus, pidasin nõu teiste liikumispuudega noorte vanematega. Paraku tõdesin üsna pea, et süsteem on nii inertne, et asja liikuma saamiseks tulnuks mul palgatöö sinnapaika jätta ja asuda vabatahtlikuna projekti elluviimise eest võitlema. Mina aga ei saanud seda endale lubada, sest millest me Isabellaga siis elama hakanuks?" meenutab Heli.

Ta on kurb, et tema igati läbimõeldud ja juba toona hädavajalik algatus jäi riiulile tolmu koguma. Nagu ka mitu samasugust algatust enne ja pärast tema üritamist. Isabellal – ja paljudel teistel – olnuks seda kodu vaja juba siis, ning on nüüd veel enam.

TUD NOORI ESAATMA?

Heli on tütre Isabella sünnist saati olnud ta põhiline, enamasti ka ainus hooldaja ja abistaja. Nende kahe elud on aastakümnetega tihedalt läbi põimunud.

HEIKO KRUUSI

> „Raske puudega inimese abivajadus jääb kestma igaveseks, see ei lähe üle.

Samas tunnistab Heli, et ega ta pead ka anda ei või, et oleks tookord suutnud kogu selle projekti oma parimate ettekujutuste järgi Eesti tingimustes ellu viia. „Isegi kui mul olnuks võimalus kogu energiaga tugikodu ülesehitamise kallale asuda, võinuks asi ikkagi poolel teel soiku jääda, sest väga palju takerdub seaduste taha," jätkab ta.

SEADUSTES KINNI

„Meil on Eestis perekonnaseadus, mis kohustab vanemaid oma abivajadustega laste eest hoolt kandma surmani välja. Ja mõeldes, et juba seaduses on nii kirjas, polegi ju ei mul ega mu saatusekaaslastel erilist õigust minna nõudma, et riik või kohalik omavalitsus kulutaksid arvestatavat raha selleks, et meid meie seaduslikust hoolduskohustusest vabastada," nendib Heli. Ta rõhutab sõna „arvestatavat", sest tugiteenused paratamatult maksavad. Ja raske puudega inimese jaoks jääb abivajadus kestma igaveseks, see ei lähe üle.

„Olen omal nahal kogenud, et praegune perekonnaseadus diskrimineerib puuetega laste vanemaid. Meid seatakse sundseisu. Ja meil ei ole ka midagi valida, sest oma last ei jäta. Kuni veel kuidagi ise püsti saad," ütleb Heli. „Perekonnaseadust tuleks kindlasti muuta, selleta ei muutu midagi," lisab ta.

Isabella saab praegu omavalitsuse teenusena 50 tundi abistajat kuus. Need normid erinevad omavalitsuseti. Tallinnas on see ühele inimesele maksimaalselt 20–55 tundi. Isabella saab ülemise otsa mahus abistajat sellepärast, et õpib tehnikaülikoolis, nüüd juba magistriõppes. 12 tundi abistajat nädalas para-

Kuigi Isabellast saab peatselt Eesti avaliku ja eraõiguse magister, sõltub siiamaani Helist, kas tütar pääseb üldse hommikul kodust välja.

HEIKO KRUUSI

ku Isabella erivajadusi arvestatu talle iseseisvust ei taga. Põhiliselt kuluvadki need tunnid ära ülalhoiu käimisele. Abistajatundide puudujääk tuleb Helil ise välja kanda.

Pärast bakalaureuseõppe lõpetamist on Isabella üritanud õppimise kõrvalt tööd leida, et pisutki juurde teenida ja endale rohkem iseseisvust „osta". Heli tunnistab, et üliki emast sõltumatut töökohta pole tütrel veel õnnestunud leida. „Kuna olen ise tööandja, olen saanud aeg-ajalt Isabellale väikesi tööotsi pakkuda. Aga see on ju vaid hädaabi kord, sest ükski täiskasvanud inimene ei tohiks olla töö juures emast sõltuv. Lisaks pole ka mina niiviisi töö juures ju enam täie eest sest töö kõrvalt pean olema isiklik abistaja, et tütar saaks üldse töötada. Kas pole kurioosne olukord?"

Töötukassast ei saaks Heli sarnaselt Isabellale abi küsida, sest ehkki teks pole tal võimalust rakendada tütart töölepinguga püsivalt tööle, kuna tal sellist tööd pakkuda pole. Ja teiseks pakub töötukassa tugiisikut vaimsete probleemidega inimestele, kuid mitte abistajat liikumispuudega inimesele.

SIIS JÄTAN JÄRELE!

Tööandjana mõistab Heli väga hästi põhjuseid, miks suhtumine puuetega inimeste palkamisse on ettevaatlikkusega.

„Mul on näiteks kohustus tõestada, et töökohal on tingimused vähenenud töövõimega inimesele turvalised ning et töötamine ei kahjusta ta tervist. Et talle on loodud võimalus kindla aja tagant puhata jne. Ja siis tuleb võib-olla keegi olukorda kontrollima ning leiab, et inimese selg on ikka viltu halvas seisus, ja viitab, et see võib olla arvuti taga istumisest. Kõige selle peale tahaks ma emana küsida, kas kuskil on ka keegi, kes mõtleb minu puhkamiste või töötingimuste peale, näiteks Isabella tahtmise ja tassijana?! Või kes tuleks ja hindaks minu selja seisundit?" küsib Heli, kellel tuleb viimase ajal üha sagedamini ette seda ebasilmipimestavate seljavalude tõttu.

tu hommikul voodist välja ei saagi. Viimane kord juhtus see täpselt sel päeval, kui oli kokku lepitud pildistamine Puutepunktide ajakirja jaoks, ning see lükkuski edasi.

Paraku on kõik Isabella katsed leida endale emast sõltumatut töökohta lõppenud pettumustega. Kuigi ta on õppinud mitut eriala, millel ta oma hinnangul suudaks töötada, on tema meelest just ta tüsilik liikumine tööandjaid heidutanud. Heli tunnistab, et emana on tal olnud väga kurb järjestikuseid äraütlemisi kõrvalt vaadata.

„Paar kuud tagasi ütleski Isabella mulle, et teeb veel ühe ja viimase katse ning jätab siis järele. Mis aga saab noorest inimesest pärast seda, kui ta tõesti jätabki järele?" püstitab Heli küsimuse.

Hiljuti saigi Isabella selle „viimase" kutse töövestlusele. Heli tunnistab, et ootab kokkulepitud päeva kahetiste tunnetega: „Muidugi loodan, et ta nüüd saabki tööle. Aga teisest küljest toob tema töölesaatmine ja vastuvõtmine ka mulle uusi kohustusi. Oma tööaja ja töölkäimise peaksin kohandama tema töögraafiku järgi, sest vaevalt et ta tööandja küsiks, mis kellaajal ema ta tööle saata saab. Aga kui minul oleks samuti tööandja, kes nõuab minutipealt tulekut?" kirjeldab Heli.

SOOMLASTE KOGEMUS

Loomulikult kulgeks kolmekümnele läheneva Isabella ja ka Heli elu hoopis teisiti, kui ka Eestis peetaks normaalseks, et puuetega noored alustavad täiskasvanuks saanuna iseseisvat elu. See tähendaks muidugi liikumispuudega inimestel ligipääsetavaks kohandatud elamispindu, kus on käepärast ka vähemalt minimaalses vajalikus mahus tugiteenused.

Heli ütleb, et ta tervitab igati MTÜ Iseseisvus Kuubis algatust võtta mitu korda idee tasandile jäänud noortekodu rajamine uuesti käsile. Ta on oma ameti tõttu rehabilitatsiooniasutuses, samuti pikki aastakümneid puuetega inimeste ühingutes vabatahtlikku tööd tehes suhelnud tihedalt

> "SEE ON VÕRRELDAV OLUKORRAGA, KUS TERVED INIMESED PAIGUTATAKS ELAMA SULETUD HOONESSE.

Soome sotsiaalvaldkonnas töötavate spetsialistide ja sealsete puuetega inimestega. Nüüd võttis ta ühendust MTÜ Iseseisvus Kuubis juhatuse liikmete Jüri Lehtmetsa ja Valev Mägiga ning pakkus neile välja mõtte minna kohtuma oma kauaaegse tuttava, Helsingi linnavalitsuse puuetega inimeste ombudsmani Reija Lampineniga.

Lampinen on invaasjades väga kogenud. Ta on sünnist saati raske puudega ja liigub elektriratastoolis. Tuleval aastal vanaduspensionile jääv naine elab üksinda kortermaja kolmandal korrusel asuvas korteris, sõidab hommikuti tööle metrooga, käib ise poes ja saab hakkama enamiku argitoimetustega. Kord nädalas tuleb talle siiski appi kodukoristaja, aga selle teenuse ostab ta ise, sest see on tal võimalik ning ta ei taha sotsiaalsüsteemi liigselt koormata. Tal on ka üks vahva hobi – tal on kolm tõukassi, kellega ta käib alailma näitustel. Isiklikku abistajat kasutabki ta põhiliselt kassinäitustel käimiseks.

Märtsi keskpaigas saigi Helsingi reis teoks. Heli osales kohtumisel asjast huvitatud poolena, aga ka tõlgina, sest poisid soome keelt nii hästi ei valda. „Kas meil soomlaste kogemusest otse midagi üle võtta annab, on iseküsimus, aga arusaamist ja mõtlemist avardas see mitmetunniseks veninud jutuajamine Reijaga kindlasti," ütleb ta.

KA EESTIS OLEKS AEG

Heli tunnistab, et tegelikult teevad Soome puuetega inimeste võimalused elada normaalset elu teda lausa kadedaks.

Ta jutustab loo Jutast, Isabella pikaajalisest sõbrannast Soomes. „Praegu õpib Isabellaga sama vana Juta Tampere ülikoolis soome filoloogiat. Juta puuded on aga palju raskemad ja abivajadus veel suurem kui Isabellal. Jutal ei tööta ka käed ning ta kõne on tugevalt häiritud. Isegi sel määral, et Juta ei saa ise rääkida, vaid suhtleb kommunikaatori abil. Aga mitte miski ei sega tal elada iseseisvat elu. Ja mis meile siin tundub juba täieliku fantastikana – ta valmistub ülikooli lõpetamise järel täie tõsidusega tööks filoloogina!"

Heli täpsustab, et Soomes asuti mahuka abivajadusega liikumispuudega inimestele iseseisva elamise võimalusi looma juba 1960. aastatel ehk üle viiekümne aasta tagasi.

„See, et nende võimalused on praegu nii head, pole seega sündinud üleöö. Kindlasti pole need sündinud ka ühiskonna tehtud kulutusteta. Nagu meil Eestis vahel arvatakse, et piisab ka heast ideest ja ettevõtlikkusest ja asjad lihtsalt tekivadki poolmuidu ja iseenesest," räägib Heli. Aga ta ei ole nõus ka sellega, nagu oleks nüüd võimalik tõrjuda kriitikat ja lubada, et küllap kulub ka meil siis viiskümmend aastat nende asjade tegemiseks: „Tegelikult hakati ka meil puuetega inimeste elukorraldusega tegelema juba kolmkümmend aastat tagasi. Seega oleks ka juba aeg lahendusteni jõuda."

ALUSEKS ON SEADUS

„Tuleks märkida ka seda, et Soomes ei mõisteta kohandatud elamisüksuste all rühmakortereid ega grupikodusid, kus näiteks viietoalises korteris elaks koos viis liikumispuudega inimest, vaid ikkagi igaühel on oma üüri- või erakorter – Soomes enamasti üürikorter –, mis on konkreetse puudega inimese jaoks kohandatud ja kus ta elab üksi või oma perega. Täpselt nii nagu keegi tahab," selgitab Heli Soome puuetega inimeste elu.

Ka ühiskodusid on Soomes mõningal määral olemas, aga need on sobilikud intellektipuudega

REHABILITEERIMINE ON ISESEISVUSÕPE

Soome seaduse järgi vabaneb puudega lapse üles kasvatanud vanem hoolduskohustusest pärast lapse 21-aastaseks saamist. Selleks ajaks peab puudega inimene olema ette valmistatud iseseisvaks (toetatud) eluks.

„See ei tähenda mõistagi, et kõik täisikka jõudnud puuetega inimesed peavad vanematekodust kohe lahkuma ja eraldi elama asuma. Iga inimene ja iga pere teeb otsused ikka ise. Ka lapsepõlvekoju elama jääv abivajaja ei jää toest ilma. Kuid päris kindlasti ei teki Soomes selliseid olukordi, kus hilises keskeas või pensionile lähenev ema sikutaks jätkuvalt oma täiskasvanud tütart või poega iseenda mõraneva tervisega võidu voodisse, tualetti, duši alla jne," räägib Heli.

Soomes on puuetega laste rehabilitatsiooni üks tähtsamaid osi iseseisvuse õpetamine. Sellega alustatakse juba maast madalast. Näiteks korraldatakse puuetega lastele väikesest peale kohanemislaagreid. Esialgu ollakse laagris vanematega koos, hiljem juba üksinda.

Meil Eestis heidetakse puuetega laste vanematele tihti ette, et nad on ise oma lapsed liigse hellitamisega abituks muutnud. Heli sõnul on selles päris kindlasti omajagu tõde, aga kui tingimused on sellised, et suurimas mahus hooldus ja hoolitsus ongi lähedaste õlgadel, on see kahjuks paratamatus. Kust need vanemad peaksid üldse oskama või kõige muu kõrvalt aega leidma selleks, et lapse treenimisega sihipäraselt tegeleda?

Heli toob näite oma kodust – hommikukohvi ja võileibade tegemise. Sellega saaks Isabella tegelikult ise hakkama, kuid mitu korda aeglasemalt kui Heli. Kui selle nimel, et Isabellat treenida, tuleks emal-tütrel nüüd äratuskell elu läbi tund aega varasemaks panna, siis selle koha peal ütleb krooniliselt ülekoormatud Heli: ei!

„Kahtlemata laabuksid iseseisvas elamises asjad tugiisikute abiga hoopis paremini. Pealegi on iga oskuse väljakujunemiseks kindel eaperiood. Kui keskkond sel ajal arengut ei toeta, vaid seda võib-olla isegi maha surub, jääb eakohane areng paratamatult toimumata. Vanematest eraldumisega alustamiseks on parim aeg teismeliseeas, ka puuetega noortel. Hiljem tekib paratamatult mugandumine ja klammerdumine. Seda mõlema poolelt," tõdeb Heli.

„Tugikodude teema on veninud aastaid, aga nüüd on selleks tõesti ülim aeg. Mis siis saab, kui minu üha murenev tervis päriselt üles ütleb? Ma ei räägi isegi endast, vaid küsin, mis saab sellisel juhul Isabellast? Loodusseaduste vastu ei saa ei emaarmastus ega perekonnaseadus. Kas tõesti hakkame ühel päeval magistrikraadiga noori täiskasvanuid hädaabinõuna hooldekodudesse saatma, sest nende emad veavad alt, see tähendab – kukuvad kokku?" küsib Heli.

Ema-tütre arvates on Eesti seadused auklikud. Tööandja peab tagama, et töö ei kahjustaks erivajadustega inimese tervist, omakse-hooldaja tervis ei huvita aga kedagi.

HEIKO KRUUSI

inimestele, kes vajavad teis[ta]di tuge, sotsialiseerimist ning [o]ju juhendamist ja suunamist. [I]kumispuudega inimestel po[o]vaja „pilku peal" hoida, neil [o]lihtsalt ligipääsetavust ja [a]mist toimingute juures, [m]ise teha ei saa.

„Need korterid omakorda [e]vad tavalistes elumajades. [K]nii, et kuskil on eraldi hoo[n]korrus, kus elavadki ainult puue[t]ga inimesed. Või mis veel hullem[,] mis soomlastele pähegi ei mu[n]–, et puuetega inimestele pak[u]tuba sotsiaalmajas kõrvut[i] hoolikute, asotsiaalide või [m]toimetulematute inimestega [m]see meil sageli toimub," ütleb [H]

Heli kirjeldab Reija La[m]käest kuuldut ka selle koh[a] das käib otsuse tegemine [k]handuse ja tugiteenuste saa[m]Tuleb välja, et selle teeb [ü]suguste pikkade protsed[u]kohalik sotsiaaltöötaja lihtsa[l]dega inimese pöördumise a[l]

Abivajaduse üle otsustamise[l] kutsuta Soomes kunagi kok[k]meeskonda ega nõuta oma [e]

duste tõestamist arstlike otsuste või muude paberitega. Kõige alus on Soomes kehtiv Vammaispalvelulaki ehk puuetega inimeste teenuste seadus. Seadus ei sätesta, mida täpselt peab omavalitsus kellegi jaoks tegema, aga kohustab tagama inimesele võimaluse elada normaalselt, see tähendab samamoodi nagu puudeta inimesed.

„Ja kui sotsiaaltöötaja leiab, et inimene vajab normaalseks eluks kindlaid teenuseid või kohandusi, on omavalitsustel selle seaduse alusel kohustus need ka tagada. Kuni selleni välja, et üks Põhja-Soome väike kohalik omavalitsus läks pankrotti pärast seda, kui oli juhtunud raske autoavarii, mille tagajärjel oli korraga kolm inimest jäänud invaliidiks ning hakkas endise elukvaliteedi säilitamiseks vajama tugiteenuseid ja elamispinna kohandamist. Sel väikevallal tuli kõrval asuva suuremaga liituda, et inimesed ikkagi vajaliku abi kätte saaksid," kirjeldab Heli puuetega inimeste vajadustesse suhtumist vaid sadakonna kilomeetri kaugusel teisel pool merelahte. **Anne Lill**

Tervisega kinni makstud võidud

Heli Kaldoja on kogu oma tütre eluea võidelnud selle eest, et ka Eestis tekiksid puuetega lastele, siis noortele, ja seejärel täiskasvanutele võimalused elada normaalset elu. Kahjuks seisab ta ikka veel lahinguväljal, kus võidud on jäänud selja taha ja tulevik on endiselt täis teadmatust.

Meie olime Eestis see esimene põlvkond vanemaid, kes oma sünnikahjustustega lapsed haiglast koju tõid ja nende tuleviku pärast võitlema asusid. Kolmkümmend aastat tagasi tuli meil võidelda sõna otseses mõttes kõige eest, mida meie lapsed vajasid – lasteaiakohtade, hariduse saamise, abivahendite, taastusravi ja rehabilitatsiooni eest. Ning kuna riiklik tugi puudus või oli lapsekingades, siis paratamatult tuli meil ka suur osa oma laste õpetamisest-arendamisest-tervistamisest enda kanda võtta.

Me tegime seda armastusest ja hoolest oma laste vastu, aga samuti õigluse nimel, et puuetega inimesed ja nende pered ei peaks nii palju kannatama. Aastakümned on aga lennanud nende võitluste keerises märkamatult ning nüüd olemegi lõhkise küna ees: me oma laste eest on vaja võitlemist jätkata, aga täiesti selge, et 50–60-aastaselt ei ole tervis ja energia enam see mis paarkümmend aastat tagasi. Eriti veel, kui on elatud üle jõu nii füüsilises kui ka emotsionaalses mõttes ja see kõik on laastanud tervise.

Mul on väga hea meel, et tänu meie visadusele on siiski praegustel puuetega lastel kasvamiseks ja arenemiseks palju paremad tingimused. Kindlasti on ka nende vanematel kergem kui meil omal ajal. Meie seisame aga endist viisi eesliinil. Oleme aidanud oma lastel käia läbi koolid ja ülikoolid, aga sellest pole palju kasu, kui nad ei saa oskusi ja teadmisi rakendada, kuni ühiskond ei pea vajalikuks pakkuda elukeskkonda ja tugiteenuseid, mis annaksid neile iseseisvuse. Meie aga katsume taas ühiskonna arengut tahtejõuga üle trumbata ja jätkame rassimist nii, et silme eest must.

Tagasihoidliku inimesena ei tahakski sellest kõigest rääkida, aga tegelikult olen viimasel ajal tervisega tõsiselt kimpus. Sellega olen juba harjunud, et tuleb ette hommikuid, kus ma põletava seljavalu tõttu voodist tõusta ei suuda. Aga uued probleemid hirmutavad mind veel rohkem. Järsku hakkab ühes kõrvas vilistama, tekivad tasakaaluhäired, süda klopib jne. Ei olegi siis osanud teha muud, kui kutsuda kiirabi. Seda on juhtunud mitmel korral. Hilisemate uuringute tulemused siiski midagi selget ei ole näidanud ning arstid ongi tavaliselt öelnud, et kuulge, vaadake oma vanust!

Aga huvitav, millal ma seda vanust peaksin vaatama? Kas siis, kui ma tütart vanni pesema tõstan? Kui ma ta toa akent pesen või vaipa klopin? Või siis, kui ma Isabellaga kinno lähen ja kassapidaja vastab küsimuse peale, kas neil lift ei töötagi, et näete, sealt vasakult läheb ju trepp.

Või kas ma saaksin vaadata oma vanust neil hetkil, kui lähen oma juba tõepoolest kõrges eas, ligi 90-aastasele isale ja emale appi süüa viima ja pesu pesema? Seegi on ju minu eas inimesel paratamatus, et oma vanematest saavad ühel hetkel kõrvalabi vajajad. Ma ei taha mõeldagi, mis saab kõigest sellest siis, kui minuga midagi hullemat juhtub.

Heli Kaldoja

MILJÖÖTERAAPIA EHK KUIDAS ÜMBRUS TERVENDAB INIMEST

EESTISKI ON HAKATUD RÄÄKIMA MILJÖÖTERAAPIAST. NORRAS ÕPPINUD JA TERAPEUDINA TÖÖTANUD KAIRI KUUR SELGITAB, MISSUGUSE TÖÖMEETODIGA ON TEGEMIST. ÜLLATUSLIKULT SELGUB, ET KEERULISE SÕNA TAGA ON LIHTNE SISU: SOBIVAKS KOHANDATUD ÜMBRUS TEEB INIMESE TUBLIMAKS.

Põhjamaades on tavaline, et vaimse puudega inimesed käivad päevakeskustes ja paljud elavad kollektiivelamutes, kus neile oń kättesaadav väljaõppinud personali tugi. Töö käib enamjagu miljööteraapia printsiipide alusel. Sotsiaal- või tervishoiu erialal bakalaureusekraadi omandanud töötajaid (tegevusterapeudid, füsioterapeudid, meditsiiniõed, sotsionoomid jne) nimetataksegi tööpostil enamasti miljööterapeutideks. Sellist eriala ülikoolides ei eksisteeri, aga igapäevatöös lähtuvad sotsiaal- ja tervishoiualade spetsialistid just miljööteraapiast.

Miljööteraapia on tegelikult lai mõiste. Kui keegi ütleb, et töötab miljööteraapiast lähtudes, siis esmalt ongi raske aru saada, mida täpselt tema töökohas silmas peetakse: kas aluseks on käitumisanalüütiline lähenemine, kus eesmärgiks on muuta ebasobivat käitumist; või n-ö humanistlik lähenemine, kus luubi all on inimese iseseisvus vms. Ent teeme asja lihtsamaks. Miljööteraapilisi printsiipe kasutatakse nii psühhiaatriahaiglates, hooldekodude kinnistes osakondades, pagulaskeskustes, töös alkoholisõltlastega kui ka mujal, aga mina keskenduksin tööle vaimupuudega inimestega.

FÜÜSILINE ÜMBRUS

Kui rääkida näiteks vaimupuudega inimeste jaoks uute elamuasemete ehitamisest, siis algab miljööterapeutiline mõtlemine juba tükk maad enne majale nurgakivi panekut. See eeldab põhjalikku planeerimist, üksikasjade läbimõtlemist ja erialaspetsialistide kaasamist – lihtsamalt öeldes tuleb selgeks teha, milliste vajaduste, tegevuste ja eesmärkidega inimesed hakkavad seal elama ja töötama.

Reaalsuses juhtub aga tihti nii, et mõtlemata ehitatakse valmis uhke fassaadi, moodsa tehnoloogia ja kauni arhitektuuriga maja. Järgneb pidulik avamine, kohal on televisioon, kõigil on hea meel, et vaimupuudega inimestele ehitati maja! Mõne aja pärast ilmneb aga, et selle või teise asja pidanuks hoopis teisiti tegema. Siis on kõik šokis, et nii uhke maja, aga näed, ei sobigi puudega inimestele, vaid rohkem lennujaama töötajatele kontoriruumideks.

Tihti on samamoodi seadustega: tehakse valmis, aga neid ei saagi rakendada või pole neist kellelegi kasu.

REEGLID JA PLAANID

Miljööteraapia on kliendi igapäevaelu terapeutiline organiseerimine ja selle jaoks keskkonna kohandamine. Arvestada tuleb iga elamu töötajate ja kogu kollektiivelamu

Toome näiteks ühe väikese lektiivelamu, kus elab neli puudega noort vanuses 20–30 tat. Nendega töötab neli terapeuti, lisaks assistendid kliendil on oma korter, ühine tegevustuba, saun ja ruumi personalile.

Asutuse juhi ülesandeks koostöös miljööterapeutidega ja töötada kogu elamus ja ühis mides kehtivad reeglid, tege jne. Miljööterapeudi ülesan töötada koostöös kliendiga ja päeva- ja nädalaplaanid ja sed tegevusplaanid, lähtudes tehes kliendi vajadustest, ning intellektuaalsest vanusest Nüüd tuleb kohandada ka kond nii, et plaanides olevaid vusi oleks võimalik läbi viia ja osaleda. Keskkonna all mõel se nii vaimset, füüsilist kui ka siaalset ümbrust, kus klient liigub ja tegutseb.

Igal kliendil on oma miljööpeut, kes vastutab tema plaan sisuliste tegevuste eest.

Miljööterapeutidel on iga

> “TIHTI JUHTUB NII, ET ASI TEHAKSE VALMIS, AGA KASUTADA EI SAA.

Loo autor Kairi Kuur töötab aasta algusest tegevusterapeudina Rakvere haiglas. Tal on erialane haridus Oslo ülikoolist ja pikk praktika töös vaimupuudega inimestega Norra sotsiaalsüsteemis. ERAKOGU

lased koosolekud, kus analüüsitakse toimuvat ja tulemusi ning vajadusel korrigeeritakse plaanide sisu. Plaaniď ei tohi kunagi olla jäigad ning ruumi peab jääma spontaansusele, individuaalsele lähenemisele ja ootamatult tekkinud olukordadele.

TEISTEGA ARVESTAMINE

Ühisruumide kasutamise ja selleks koostatud reeglite juures mängib suurt rolli klientide sõna, nende huvid ja ettepanekud.

Igal esmaspäeval toimub elanike koosolek, kus kõik soovijad saavad arvamust avaldada ja kus võetakse vastu otsuseid, mis puudutavad ühistegevusi ja -reegleid. Näiteks oli kord teemaks teleri vaatamine ühisruumides. Senistes reeglites seisis, et telesaadetest eelistatakse päevauudiseid, kuid kellaaeg polnud täpsustatud. Hiljuti oli aga telerile paigaldatud uus antenn, lisandus kanaleid ja mõnest kanalist jooksid uudised kogu päev. Elanik Harald lähtus reeglistikust ja nõudis, et ta saaks uudiseid vaadata terve päeva. Teised elanikud ei olnud aga sellega päri ning ühisel koosolekul muudetigi reegleid.

Harald ei teinud ju midagi valesti, kuid teistele tundus see piirav. Sellises kollektiivelamus ongi kliendil tihti raske aru saada, kus lähevad piirid tema, teiste ja ühiste huvide vahel. Kui asjad läbi arutada, on lõpuks kõigil selge, kuidas asjad käivad, ja nii luuakse turvatunne nii elanikele kui ka töötajatele.

TÖÖL OLEME POSITIIVSED

Selleks, et töötajad saaksid miljööteraapia printsiipide järgi töötada, peavad need olema üheselt kokku lepitud. Näiteks on asutuse reeglites kirjas, et klientidesse, kolleegidesse, külalistesse jt suhtutakse positiivselt. Siis tulebki töötajal hommikul uksest sisse astudes unustada halb tuju, kliendiga ilusasti suhelda, kolleegidele naeratada, neid kuulata ja aidata. Uskuge mind, see aitab!

Kui sellist asutust külastab võõras inimene, tunnetab ta kohe, et seal on hoolealustel hea olla ja töötajatel hea töötada. Kui aga reegleid ei ole, siis võib kohe aduda, et arenguks on veel ruumi.

Lisaks plaanide ja reeglite väljatöötamisele on miljööteraapias väga oluline kohandada klienti ümbritsevat miljööd. See soodustab kliendi rahulolu ning loob võimalused edasiminekuks ja eesmärkideni jõudmiseks. Tähtis on mõelda, et keskkond, mis sobib ühele inimesele suurepäraselt, võib olla ebasoodne teisele.

Toome näiteks Tomi, kes on üks eespool mainitud kollektiivmaja elanikest. Tomil on õues olles suur kiusatus kividega autosid loopida ja lahtiste ustega autodesse sisse istuda, kui tal selleks võimalus avaneb. Kui Tomi eest vastutavad

Kairi meelest annab ka Eestis paljusid asju hoopis paremini teha. Vähemalt mõnda aega on ta avatud põnevatele väljakutsetele kodumaal. FAUSTO EMILIO GOBBI

töötajad seda ei tea, võib asi kurvalt lõppeda. Tomi miljööpäevikus on aga täpselt kirjas, milline ümbruskond on õues liikudes talle sobilik, et probleeme ei tekiks. Talle meeldib mägedes matkata, kala püüda ja staadionil jalgpalli mängida. Seal pole ka autosid, mis tema käitumise sassi ajaksid.

Aga alati pole võimalik valida liiklusvabasid kohti, sest perearst, toidupood ja muud elutähtsad asutused asuvad ju tiheda liiklusega kohtades. Sel juhul tuleb neid käike pikalt ja põhjalikult planeerida ning see ka Tomiga läbi arutada, et asi kujuneks kõikide jaoks võimalikult turvaliseks.

ENNETADA PROBLEEME

Veel üks näide miljöö kohandamisest. Kollektiivelamus korraldatakse igal kolmapäeval ja pühapäeval ühine õhtusöök. Tomile meeldib ühiselt valmistatud toit, aga ta ei armasta istuda teistega koos pika laua taga. Juhtub, et personal ei arvesta sellega ning arvab, et Tomi tuleks sotsialiseerida ja ta peaks ikkagi istuma koos teistega. Vahel tulebki seda ette ja siis ei lähe kaua aega mööda, kui üks saab morssi näkku ja teine lihapalliga vastu pead. Personali valearvestus või teadmatus aitab kaasa Tomi agressiivse ja halva käitumise vallandumisele. Olukord lõpeb sellega, et Tom tuleb laua äärest füüsiliselt eemaldada. See ei ole meeldiv ei Tomile ega ka teistele.

Samas on Tomi juures häid tulemusi andnud see, kui ta istub samas ruumis, aga eraldi väikese laua taga koos ühe töötajaga. Tom on siis samal ajal eraldi teistest, nagu ta soovib, aga ka koos teistega, sest ollakse samas ruumis. Siis käitub Tom viisakalt, sööb ära oma toidu, koristab nõud ja lahkub söögitoast rahulolevana.

Vastutava miljööterapeudi ülesandeks on teha korrektiive Tomi miljööraamatus (söömissituatsioon), et teavitada kogu personali sellisest eripärast. Ikka selleks, et personal töötaks ühes suunas ning et ei tekiks asjata probleeme.

INIMLIKUD ASPEKTID

Tähtsat rolli mängivad ka kliendi ja töötaja(te) omavahelised suhted. Enamik kliendiga seotud tegevusi tehakse koos ning selle eeldusteks on üksteise usaldamine, austus ja turvatunne.

Ükski hea koostöö ei teki iseenesest. Kõige aluseks on suhtlemine ja mõistmine.

Keeruline võib olla suhelda inimestega, kel on arusaamis- ja eneseväljendamisraskused, aga ka nendega, kel neid raskusi ei ole. Iga kliendi enesehinnangule on tähtis, et teda võetaks sellisena, nagu ta on, mitte ei hinnataks selle järgi, mida ta parasjagu teeb. Hea personal võtab alati arvesse erinevaid inimlikke aspekte.

Siin veel üks näide. Ühel päeval jookseb nädal tagasi tööle tulnud assistent personaliruumi ja asub närviliselt ühe elaniku miljööraamatut lappama. Kolleeg küsib, kas ta saaks aidata. Noor töötaja vastab, et ta ei tea, mida ta peab tegema, sest Paul istub oma toas ja nutab, aga selle kohta pole Pauli miljööraamatus midagi kirjas. Vanem kolleeg soovitab minna lihtsalt Pauli juurde ja teda lohutada. Kõik laabubki.

Kairi Kuur
OSLO ÜLIKOOLIS ÕPPINUD TEGEVUSTERAPEUT

Tom pääses ravimitest põnevaid tegevusi tehes

Kui Tom kaks aastat tagasi kollektiivelamusse oli kolinud, möödusid ta päevad koridoris vantsides ja asju lõhkudes. Õiged kohandused ümbruses aitasid ta aga n-ö maa peale tagasi tuua.

Tom ärkas üles eri aegadel, sõi, kuidas juhtus, ja ta päeva sisu sõltus sellest, kui palju fantaasiat oli temaga töötaval personalil. Ainukesed tegevused, mille nimel ta kõike oli valmis tegema, olid basseinis ujumine ja kontserdilava ehitamine. Iga päev esines tal palju agressiivset käitumist ning personal ei tahtnud temaga töötadagi, sest selleks kulus rohkelt energiat. Töötajad arvasid isegi, et Tom on nii hüperaktiivne, et vajab kindlasti ravimeid.

Kollektiivelamu juhtkond võttis ühendust habiliteerimistiimiga – spetsialistidest koosneva üksusega, kes annab nõu ja juhendab personali raskete kliendijuhtumite korral. Nende sõnum oli, et kõigepealt tuleb paika panna korralikud miljööreeglid ning leida Tomi päevale mõttekas sisu ehk siis mingid tegevused, sobiv töö. Ja et see peab olema kindlasti midagi, millest Tom ise on huvitatud ja mis talle rõõmu pakub, mitte midagi sellist, mille kohta personal arvab, et see on Tomile või töötajatele sobilik.

Habiliteerimistiimi nõu oli, et kui väljakutsuv käitumine jätkub ka pärast miljööreeglite kehtestamist, siis tulevad kõne alla ravimid. Peale selle kästi vähendada Tomiga tegelevate töötajate arvu, et tekiks meeskond, kellega Tom tunneks end turvaliselt ja kus oleks võimalik luua head suhted.

Igale päevale anti sisu

Lisaks tuli Tomile koostada piltidega arusaadavad päeva- ja nädalaplaanid, kus on näha kõik tegevused ülestõusmisest, pesemisest ja habemeajamisest majapidamistöödeni. See oli vajalik selleks, et Tomil tekiks igal hommikul oma päevast ettekujutus ja ta teaks täpselt, mis teda ees ootab. Igal õhtul riputati üles pilt, et oleks näha, kes Tomiga järgmisel päeval töötab.

Tomi eest vastutav terapeut leidis Tomile ka töö. Ta hakkas käima kaks korda nädalas kaks tundi lähedal asuvas tuletõrjedepoos voolikuid puhastamas. Tööriieteks oli tal tuletõrjuja kostüüm ja kõik toimis suurepäraselt, sest tuletõrjuja amet oli Tomi jaoks midagi väga austust väärivat.

Plaanide rakendumine igapäevaellu toimus küll aeglaselt, aga agressiivset käitumist jäi siiski järjest vähemaks ning nii Tom kui ka töötajad olid rahul. Ravimeid polnudki tarvis. Struktuur pani Tomile mõistetavalt paika piirid, milline käitumine on lubatav ja milline mitte. Tomiga töötav personal sai kord nädalas kokku ning seal analüüsiti tekkinud olukordi miljööterapeutide juhendamisel, leiti võimalikke lahendusi ja reflekteeriti personali hoiakuid ja suhtumist.

Vaimupuudega kliendi jaoks mõtteka sisuga päevaplaan annab ka talle endale suurema vastutuse ja võimaluse kogeda hakkama saamist. See omakorda suurendab ta enesehinnangut ja rahulolutunnet. Tähtis on ka see, et tegevused oleksid kliendile jõukohased, et terapeut ei teeks tema eest asju ära, vaid üksnes toetaks.

Milline on hea personal?

Miljööteraapia keskendub sellele, kuidas tagada kliendile stimuleeriv, turvaline ja ettenägelik keskkond. Personalil on selle juures määratult suur roll. Sellele tähelepanu mitte pööramisel võivad olla tõsised tagajärjed.

Halb organiseerimine, klientide omavahelised ebakõlad, kliendi jaoks sisutu päev, teadmatus, personali voolavus, töötajate vähene pädevus ja halvad hoiakud kujutavad suurt ohtu sellele, et vaimupuudega inimesel tekib stress, millest omakorda võivad välja areneda psüühilised häired ja üha suuremad probleemid.

Nii juhtubki, et klient on apaatne ja tujutu, vähe motiveeritud päevaplaanis olevateks tegevusteks jne. Veelgi halvendab olukorda see, kui klienti vähe tundev personal ei mõista, mis ja miks toimub. Vaimupuudega inimestega töötav personal teab enamasti vähe psühhiaatriast, nagu ka psühhiaatrid teavad vähe vaimupuudest.

Psühhiaatriliste klientide seas läbi viidud uurimuses paluti nimetada, millised omadused on personali juures head ja millised halvad. Headeks nimetati empaatiavõimet, optimistlikkust, hoolitsemisoskust, huumorit, paindlikkust, avatust, turvalisust ja positiivsust. Halbade omadustena toodi välja hoolimatus, passiivsus, „kogu aeg kiire" seisund, üliheadus (ma teen kõik, mis sa tahad, aga jäta mind rahule), moraali lugemine ja „mina tean paremini" sündroom.

ISSN 2228-1312
SAAJA AADRESS:

Viimsi Raamatukogu
Kesk tee 1 Haabneeme Viimsi vald
74001 Harjumaa
Perioodika 01

Tartu Pillilaager kutsub osalema!

PUUETEGA INIMESTE HUVI MUSITSEERIMISE VASTU ON JÄRJEST KASVANUD JA SESTAP TOIMUB TARTUMAA RAHVAKULTUURI KESKSELTSI JA ALLIKABÄNDI KOOSTÖÖS NÄDALANE PILLILAAGER KA SEL SUVEL.

Aeg: 27. juuni – 3. juuli
Koht: Tartu Maarja kooli ruumid

Õppejõududeks on lubanud tulla tuntud muusikud ja muusikapedagoogid Maarja Haamer, Tõnis Kirsipu, Kulno Malva, Toivo Sõmer, Marju Varblane ja Anneli Vilbaste. Lisaks pilliõppele õpetab rahvatantse Ave Mets ja regilaule Veronika Sõstar.

Võimalik on õppida parmupilli, suupilli, plokkflööti, akordioni, trumme, väikest kannelt, ksülofoni ja kitarri. Tore oleks, kui laagrisse tulijal oleks pill endal olemas, aga kui pole, võtke ikkagi ühendust. Kui soov on mõnd muud pilli õppida, võtke samuti ühendust, sest äkki osutub võimalikuks leida vastav juhendaja. Laagrisse oodatakse nii oskajaid kui alles õppimist alustada soovijad.

Lisainfot saab küsida telefonil 55 327 16, registreerimiseks saata vabas vormis e-kiri **assar.jarvekylg@mail.ee**, kus märkida, millist pilli on soov õppida, kas oled seda pilli juba varem õppinud või oled algaja, kas pill on endal olemas, kas tuled laagrisse üksi või saatjaga, kas menüü osas peaksime millegagi arvestama, kas soovid laagris ka ööbida jne.

Osavõtutasu on 40 eurot. Laagrit toetab Eesti Kultuurkapital.

Allikabändi meeskond

Kui saad aidata. Või kui tead kedagi, kes saab: MTÜ Puutepunktid

arveldusarve
EE452200221053907379

MTÜ Puutepunktid on riiklikus tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirjas.

AJAKIRI ON VALMINUD TEIE ABIGA!

Tiina Lehtla, Larissa Nikiforova, Rika Joala, Karolina Antons, Monika Miller, Kalev Märtens, Larissa Jarada Svjatoslava Legitševa, Heldi Käär, Ülle Väina, Ulvi Mellis, Laine Johannes, Evelin Peda, Maie Loorits, Alo Siirsild, Ljubov Pavlova, Lilia Tihane, Keit Lipp, Hiie Härm, Külli Taremaa, Chris-Helin Loik, Sander Saat, Kristi Tikka, Minija Pääslane, Ursi Joost, Helina Tamberg, Merle Koger, Ande Etti, Elle Ott, Imbi Suun, Merle Lints, Sigrid Kristin, Kreet Ojamets, Maris Luik, Tarmo Leheste, Ere Tött, Siiri Klasberg, Raili Veskilt, Küllike Lain, Reet Jepisova, Virve Kaasik, Kaia Veltmann, Maria Praats, Helmen Kütt, Tom Rüütel, Renee Kukk, MTÜ Spordiklubi Meduus. Teie annetustest kogunes märtsikuus 449 eurot, mille eest suur aitäh! Igakuiselt toetavad ajakirja ka SA Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond, Hasartmängumaksu Nõukogu ja teletootmisfirma Haridusmeedia.

Ajakirja väljaandmist toetavad ka

HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU
EESTI HOOLDAJATE LIIT
V:E:D:U:R.EE
Laste fond Tartu Ülikooli Kliinikum